41. פינחס (מלכים א יח 46-יט 21)

מו. וְיַד־יְהוָה הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד־בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה׃

רש״י: וְיַד יְהוָה - רוח גבורה מן קדם ה׳. נתלבש כח לרוץ לפני המרכבה ברגליו, שלא ילך אחאב יחידי, שחלק כבוד למלכות.

וַיְשַׁנֵּס הידק, ישנס׳, מילה יחידאית.

וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה. בערך 20 ק״מ ממרגלות הכרמל ועד למבואות עיר יזרעאל. אליהו חולק כבוד למלך שנשמע להוראותיו ושמע בקול ה׳. (אולי רצה גם להראות לאחאב עוד נס אחר כשהוא רץ לפניו (יד ה׳).

א. וַיַּגֶּד אַחְאָב לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב׃

אִיזֶבֶל: אשת אחאב.

אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ בהורדת האש והגשם.

וְאֵת כָּל אֲשֶׁר הָרַג אֶת כָּל הַנְּבִיאִים: כוהני הבעל. הוא הקשר בין ההפטרה לפרשה: ׳פינחס הוא אליהו׳, כלומר יורש נשמתו.

ב. וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם׃

כֹּה יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן: לשון שבועה. כמובן, אֱלֹהִים בלשון חול בפיה של איזבל, אלילית.

מָחָר: מדוע מָחָר ולא היום? כי היא ראתה שהצדיק אחאב את אליהו והיא וקיוותה שבעלה תחזור בין לילה לסורו הרע.

ג. וַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם׃

וַיַּרְא: הבין אליהו שהוא בסכנת חיים ולא רצה לסמוך על הנס.

בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה: באר שבע נמצאת בנחלתו של שמעון (יהושע יט 1,2) שמובלעת כולה בנחלת יהודה. (אֲשֶׁר לִיהוּדָה: כי נמצאת גם באר שבע הגלילית בין טבריה לצפת)

תכיפות הפעלים (וירא, ויקם, וילך) מראה על זריזות.

ד. וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רְתָם אחת אֶחָד וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר| רַב עַתָּה יְהוָה קַח נַפְשִׁי כִּי־לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי׃

וְהוּא הָלַךְ בַּמִּדְבָּר לבדו: אולי חשש שייתפס על ידי איזבל ולא רצה לסכן את נערו. בגלל נאמני אחאב, העדיף לברוח למדבר כדי שלא יגלו את מקומו.

דֶּרֶךְ יוֹם: מהלך אדם בינוני ביום 10 פרסאות (מס׳ פסחים צד/א). (בערך 42 ק״מ).

קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי: כך אמר משה רבינו: (במדבר יא 15): וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי, הָרְגֵנִי נָא הָרֹג. גם יונה הנביא (ד 8): ... וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף וַיִּשְׁאַל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי.

ה. **וַיִּשְׁכַּב֙ וַיִּישַׁ֔ן תַּ֖חַת רֹ֣תֶם אֶחָ֑ד וְהִנֵּה־זֶ֤ה מַלְאָךְ֙ נֹגֵ֣עַ בּ֔וֹ וַיֹּ֥אמֶר ל֖וֹ ק֥וּם אֱכֹֽול׃**

רֹתֶם אֶחָד: למה אֶחָד? אולי דרך גרירא מפסוק הקודם. אם היה רק רותם יחיד, היה צריך להוסיף ה״א הידיעה: ׳רותם האחד׳.

קוּם אֱכֹול: כמובן הפקודה לא הייתה לקום אלא ׳התכונן לאכול׳. כנ״ל בפס׳ ט.

ו. **וַיַּבֵּ֕ט וְהִנֵּ֧ה מְרַאֲשֹׁתָ֛יו עֻגַ֥ת רְצָפִ֖ים וְצַפַּ֣חַת מָ֑יִם וַיֹּ֣אכַל וַיֵּ֔שְׁתְּ וַיָּ֖שָׁב וַיִּשְׁכָּֽב׃**

מְרַאֲשֹׁתָיו: מְרַאֲשׁוֹת, אינו בשימוש בלשון יחיד.

עֻגַת רְצָפִים: עוגה שנאפתה על אבנים חלקות ומחוממות, הדומות לאריחי ריצוף (רצפה). אבל מדוע בלשון רבים רְצָפִים במרום רֶצֶף, כי הרי אופים רק על אבן אחת?

וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁכָּב. תכיפות הפעלים מראה על זריזות כמו בפס׳ ג.

זו הפעם השנייה, שהקב״ה מציל את אליהו הנביא ממוות. הפעם הראשונה הייתה על יד הנחל כרית (מלכים א יז 7-2)

ז. **וַיָּשָׁב֩ מַלְאַ֨ךְ יְהוָ֜ה שֵׁנִית֙ וַיִּגַּע־בּ֔וֹ וַיֹּ֖אמֶר ק֣וּם אֱכֹ֑ל כִּ֛י רַ֥ב מִמְּךָ֖ הַדָּֽרֶךְ׃**

קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ: אתה חייב לאכול ולאגור כוחות כי הדרך לפניך ארוכה מאוד.

ח. **וַיָּ֣קָם וַיֹּ֣אכַל וַיִּשְׁתֶּ֑ה וַיֵּ֗לֶךְ בְּכֹ֣חַ| הָאֲכִילָ֣ה הַהִ֗יא אַרְבָּעִ֥ים יוֹם֙ וְאַרְבָּעִ֣ים לַ֔יְלָה עַ֥ד הַ֥ר הָאֱלֹהִ֖ים חֹרֵֽב׃**

וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ: גם כאן (בפעם השלישית) תכיפות הפעלים מראה על זריזות.

בְּכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב: עוצמה נסית שניתנה גם למשה רבינו על הר סיני (שמות לד 28). מדברי המלאך האחרונים ומכל ההקשר, עולה שאליהו הנביא אינו בורח מפני נקמת איזבל, אלא הלך אחרי הקול המטיל עליו שליחות גדולה (פס׳ טו), על אותו הר שהקב״ה נתן את התורה לישראל.

אפילו אם נאמר שהר סיני נמצא בדרום הר סיני, זמן ההליכה אינו עובר לעשרה ימים. מדוע ארבעים יום? ייתכן שאליהו הנביא עבר בכל אחת מהתחנות שחנו בהן בני ישראל במדבר.

ט. **וַיָּבֹא־שָׁ֥ם אֶל־הַמְּעָרָ֖ה וַיָּ֣לֶן שָׁ֑ם וְהִנֵּ֤ה דְבַר־יְהוָֹה֙ אֵלָ֔יו וַיֹּ֣אמֶר ל֔וֹ מַה־לְּךָ֥ פֹ֖ה אֵלִיָּֽהוּ׃**

הַמְּעָרָה: בה״א הידיעה, לפי המדרש המערה הזאת היא ׳נקרת הצור׳ שזכה בה משה לגילוי שכינה.

עיין גם ברא׳ יט 30: וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב **בַּמְּעָרָה** הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו.

וַיֹּאמֶר לוֹ מַה לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ: למה יצאת ממקומך? מקומך אינו במדבר אלא בקרב ישראל! **מַה** לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ: אפשר לפרש גם אחרי רש״י (ברא׳ ג 9): ״ליכנס עמו בדברים״.

י. וַיֹּאמֶר קַנֵּא קִנֵּאתִי לַיהוָה| אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־ מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־ נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃

וַיֹּאמֶר קַנֵּא קִנֵּאתִי לַיהוָה׃ במעמד הכרמל. (מלכים א יח, הפטרת כי תשא). הקשר הוא ברור בין אליהו ופינחס.

אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ׃ לא מדובר במזבח עולה שהיה בבית המקדש אלא במזבחות לה׳ שנבנו מחוץ לבית המקדש שלא נהרסו על ידי מלכי יהודה, אפילו הצדיקים שבהם.

וַיְבַקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃ אליהו הנביא אינו מפחד למות אלא הוא מתלונן על קנאתו ומאמציו שנראים לו לשווא ובני חלוף, כך בפס׳ דלעיל: קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי.

יא. וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר׀ לִפְנֵי יְהוָה׀ וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים׀ לִפְנֵי יְהוָה׀ לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ יְהוָה׃

וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר׃ כמו לפני משה רבינו.

פסוקים בודדים בתנ״ך מתארים את עוצמתו של ה׳ (להלן) על ידי הנחת והרוגע: שיעור מאלף לנביא המקנא לה׳.

וְרוּחַ גְּדוֹלָה בלשון נקבה ושאר שמות תואר בלשון זכר.

וְחָזָק׃ מדוע טעם גרשיים על המילה הזאת ולא פזר גדול כמו במהדורות אחרות, שהיה מתאים יותר.

יב. וְאַחַר הָרַעַשׁ׀ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה׀ וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה׃

וְאַחַר ...הָאֵשׁ׃ תרגום יונתן׃ וּבָתַר מַשְׁרִיַת מַלְאֲכֵי זִיעָא אֶשְׁתָּא וְלָא בְמַשְׁרִיַת מַלְאֲכֵי אֶשְׁתָּא ...׃ הרוח, הרעש והאש הם כינויים למחנות של מלאכים.

רלב״ג׃ וידמה שכבר עשה זה הש״י כדי <u>שיבקש אליהו רחמים על ישראל</u>, לא שיתפלל להשחיתם על רוע מעלליהם, כי היה רצון הש״י להאריך להם אפו כדי שישובו אליו, ולזה הראה לו הדברים המשחיתים כמו הרוח הגדולה והחזקה שהיא מפרקת הרים ומשברת סלעים.

יג. וַיְהִי| כִּשְׁמֹעַ אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה־לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ׃

וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ׃ כנראה שאליהו לא הבין מיד מה מבקש ממנו הקב״ה (עיין פס׳ ט)

יד. וַיֹּאמֶר קַנֵּא קִנֵּאתִי לַיהוָה| אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־ מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃

טו. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבְּרָה דַּמֶּשֶׂק דרך עבר הירדן המזרחי שאף הוא נמנה עם תושביו וּבָאתָ וּמָשַׁחְתָּ מינית אֶת־חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל־אֲרָם: ייסד שושלת מלכים חדשה.

שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבְּרָה דַּמֶּשֶׂק: התכונן לחזור לארץ ישראל, אבל לפני כן לך בואך דמשק לכיוון צפון מזרח.

חֲזָאֵל: לפעמים כתוב חֲזָהאֵל.

טז. וְאֶת יֵהוּא בֶּן־נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ:

יֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי: יהוא לא היה בן נמשי אלא נכדו. (מ״ב ט 2). לפעמים למילה בן משמעות נכד.

תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ ... וְאֶת אֱלִישָׁע ... תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ: לפי אותו פרק (מ״ב ט 2), לא אליהו הנביא משח את יהוא, ולא במשיחה הקדיש את אלישע כנביא. נראה שהשורש ׳משח׳ משמש לעתים שם תואר לשררה ולגדלות ולא תיאור של פעולת משיחה.

רד״ק: תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ - כיון שאתה רוצה להסתלק מן העולם, שאמרת רַב עַתָּה ה׳ קַח נַפְשִׁי, צריך שתניח נביא תחתיך ותמנה אלישע בן שפט ותלמדהו. ובדרש א״א בנבואתך מאחר שאתה מלמד קטיגוריא על בני.

יז. וְהָיָה הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית יֵהוּא וְהַנִּמְלָט מֵחֶרֶב יֵהוּא יָמִית אֱלִישָׁע:

רש״י: יָמִית אֱלִישָׁע - לא מצינו שהמית אלא ארבעים ושנים ילדים על ידי הדובים ביריחו (מ״ב ב 24).

<u>רד״ק</u>: יָמִית אֱלִישָׁע - כי בהוכיחו אותם, ולא היו שומעים אליו, ולא היו שבים מדרכם הרעה, האויבים יבואו עליהם והרגום. <u>וכאילו</u> הוא היה ממית אותם, כי יותר היו ענושים כשהיה מזהיר להם ומצוה משלא היה להם מזהיר.

או פי׳ **יָמִית אֱלִישָׁע** במותו כי במות אלישע באו גדודי ארם ומואב בארץ.

יח. וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל־הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל־הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא־נָשַׁק לוֹ:

וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים: מספר סמלי להגיד ׳אלפים׳. אליהו אינו עובד ה׳ יחידי ומצויים עוד אלפים כמוהו.

יט. וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט וְהוּא חֹרֵשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר וַיַּעֲבֶר אֵלָיְהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו:

וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר: חרש אלישע ביחד עם אחד עשר חקלאים כמוהו.

<u>וַיַּשְׁלֵךְ</u> אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו: כעין הקדשה והעברת רוח הקודש. כנראה שאלישע הנביא לקח את האדרת הזאת אחרי שאליהו עלה לשמים. (מ״ב ב 13): וַיָּרֶם אֶת אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ אֲשֶׁר נָפְלָה מֵעָלָיו).

כ. וַיַּעֲזֹב אֶת־הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֶשְׁקָה־נָּא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ:

לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ: ... כי תחשוב שאתה חייב להתלוות אלי. דיבור זה, מעורב באירוניה קלה, מופנה לתלמידו כדי לבחון את שליחותו).

רש״י: **לֵךְ שׁוּב:** מאחרי.

כא. וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלֵי הַבָּקָר בִּשְּׁלָם הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ: פ

וַיִּקַּח אֶת צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלֵי הַבָּקָר בִּשְּׁלָם הַבָּשָׂר...: אלישע מודיע לתושבי המקום שמכאן ואילך, הוא מתחיל חיים חדשים.

וַיִּתֵּן לָעָם: לתושבי אבל מחולה.

וַיְשָׁרְתֵהוּ: רד"ק: ... גדולה שימושה יותר מלימודה (מס' ברכות ז/ב)